

საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

თბილისი, 0108, საქართველო

ჰუმანიტარულ, სოციალურ მეცნიერებათა, ბიზნესისა და მართვის ფაკულტეტი
ხელოვნებათმცოდნეობის მიმართულება

მედეა გუნია

X საუკუნის შუა ხანების ქართული საფასადო პლასტიკის თავისებურებანი
კუმურდოს ტაძრის მაგალითზე

სადისერტაციო ნაშრომი

ი ლ უ ს ტ რ ა ც ი ე ბ ი

წარმოდგენილია ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორის (PhD) აკადემიური
ხარისხის მოსაპოვებლად

09.12.2015

სამეცნიერო ხელმძღვანელი – ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი,
პროფესორი ნატო გენგიური

ტაბულების ნუსხა

- ტაბულა №1** ა) კუმურდოს კათედრალი, ხედი სამხრეთ-დასავლეთიდან; ბ) კუმურდო, ხედი სამხრეთ-აღმოსავლეთიდან.
- ტაბულა №2** ა) კუმურდოს გეგმა; ბ) ნიკორწმინდას გეგმა.
- ტაბულა №3** ა) კუმურდო, ჩრდილო-აღმოსავლეთი ხედი (ექ. თაყაიშვილის საარქივო ფოტო მასალა (1902წ.); ბ) კუმურდო, სამხრეთ-აღმოსავლეთი ხედი. ექ.თაყაიშვილის საარქივო ფოტო მასალა (1902წ.); გ) სამხრეთ-დასავლეთი მხარე; სამხრეთი მონაკვეთი; დ) გალაკტიონ ტაბიძე კუმურდოს სამხრეთ კარიბჭესთან (1955წ. გალაკტიონ ტაბიძის მოგზაურობის ფოტო რეპორტაჟის მასალიდან) ე) დავით კაკაბაძის კუმურდოს ტაძრის კადრირება ფილმისთვის „ქართული შუა საკუნეების ხუროთმოძღვრული ძეგლები“, 1931წ.
- ტაბულა №4** ა) ნ. სევეროვის მიერ შესრულებული კუმურდოს სარეკონსტრუქციო ნახაზები.
- ტაბულა №5** ა) კუმურდოს აღმოსავლეთი ფასადი; ბ) აღმოსავლეთი ფასადის ცენტრალური სარკმელი; გ) ცენტრალური სარკმლის შემკულობის მარჯვენა კრონშტეინი; დ) ცენტრალური სარკმლის შემკულობის მარცხენა კრონშტეინი; ე) აღმოსავლეთი ფასადი, ნიშებში წარმოდგენილი ქვეყნისა და ზეცის პერსონიფიკაციული გამოსახულებები; ვ) აღმოსავლეთი ფასადი, პასტოფორიუმების ქვედა სარკმლების შემკულობა; ზ) აღმოსავლეთი ფასადი, პასტოფორიუმების ზედა სარკმლების შემკულობა.
- ტაბულა №6** ა) კუმურდოს ტაძრის სამხრეთი ფასადი; ბ) სამხრეთი ფასადის ნიშაში წარმოდგენილი ადამის გამოსახულება; გ) სამხრეთი ფასადი, კარნიზისა და სარკმლების თავსართების შემკულობა;
- ტაბულა №7** ა) კუმურდოს ტაძრის სამხრეთ-დასავლეთი; ბ) სამხრეთი კარიბჭე, მორღვეული პერანგი; გ) კარიბჭის შიდა სივრცე; დ) სამხრეთი კარიბჭის ტიმპანი, საქტიტორო წარწერები; ე) ტიმპანში წარმოდგენილი წარწერის ფრაგმენტი ორნამენტული ნიშნებით; ვ) კარიბჭის ტრომპებში ჩასმული მთავარანგელოზების რელიეფური გამოსახულებები; ზ) კარიბჭეში დაწყობილი შემკული ფილები; თ) მთავარანგელოზების რელიეფური ქანდაკებები.
- ტაბულა №8** ა) კუმურდოს ტაძარი ხედი დასავლეთიდან; ბ) დასავლეთი შესასვლელი XVI საუკუნის „მეორედ მაშენებელთა“ წარწერით

- ტაბულა №9** ა) კუმურდოს ტაძრის ჩრდილოეთი ფასადი; ბ) ჩრდილოეთი ფასადი, ევას გამოსახულება; გ) ჩრდილოეთი ფასადი, კარნიზის ფრაგმენტი და სარკმლების თავსართები; დ) ჩრდილო-აღმოსავლეთი; ე) ლავგარდანი, ჩრდილო-აღმოსავლეთი მონაკვეთი.
- ტაბულა №10** ა) სამხრეთი სტოა; ბ) ჩრდილოეთი მინაშენი; გ) ჩრდილოეთი, მინაშენის შემკულობის ორნამენტირებული ფრაგმენტები; დ) სამხრეთით, კარიბჭეში მდებარე ჩამოვარდნილი ფრაგმენტი.
- ტაბულა №11** ა) კუმურდოს ტაძრის შიდა სივრცე; ბ) გუმბათქვეშა აფრა-ტრომპები; გ) საკურთხევლის კონქი; დ) წახნაგოვანი ბურჯიდან ამოზრდილი მინიატურული სვეტი; ე) საკურთხევლის აფსიდის თაღის კონსოლები; ვ) საკურთხეველში კონსოლებზე გამოსახული რელიეფური ფიგურები.
- ტაბულა №12** ქტიტორთა რელიეფური ქანდაკებები.
- ტაბულა №13** ინტერიერი, შემკული ნიშები
- ტაბულა №14** კუმურდოს კედლის მხატვრობის ნაშთები: ა) საკურთხევლი, „დიდების“ კომპოზიციის ფრაგმენტი; ბ) მენელსაცხებლე დედები? (ჩრდ.-აღმ.აფსიდა); გ) დატირების კომპოზიციის ფრაგმენტი (ჩრდ.-დმ.აფსიდა); დ) მიძინების (რელიეფურ-ფერწერული) კომპოზიციის ნაშთი (სამხრეთ-აღმოსავლეთი აფსიდა) ე) სამხრეთ-აღმ. აფსიდის კედელზე გამოსახული ჯვარი; ვ) დასავლეთით, მინაშენის კედელში ჩასმული ანგელოზის რელიეფი
- ტაბულა №15** პასტოფორიუმი.
- ტაბულა №16** გოგიუბა (E.Такайшвили, Материалы по археологии Кавказа, Выпуск XII, Москва, 1909)
- ტაბულა №17** ყარსი, ისტორიული ანისის სომხური არქიტექტურა: ა) თორმეტი მოციქულის კათედრალი, ინტერიერი, ტრომპების რელიეფები; ბ) Kümbet Kilise
- ტაბულა №18** ესპანეთი, არაგონი, (*Jaca*) წმინდა პეტრე მოციქულის კათედრალი (XI-XIII სს.)
- ტაბულა №19** საფრანგეთი, The Sainte-Foy abbey-church in Conques
- ტაბულა №20** ა) დოლისყანას ტაძარი; ბ) კარის შემკულობა; გ) კარის შემკულობის დეტალი; დ) სამხრეთი ფასადის შემკულობა; ე) დასავლეთი ფასადის სარკმლის თავსართი.
- ტაბულა №21** ადამიანის თავის რელიეფური გამოსახულებები: ა) ბაგრატის ტაძრის ჰორელიეფური გამოსახულებები; ბ) დიდი ბრიტანეთი, კემბრიჯშირის ილის კათედრალი (Ely Cathedral); გ) საფრანგეთი, ალზასის რეგიონი, წმინდა იოანეს

ტადრი (XII ს.); დ) საფრანგეთი, ალზასი, წმინდა ჯერის სახელობის ტადრის ინტერიერი (XI ს.); ე) მეტროპოლიტენ მუზეუმი, XII-XIII ს-ის სვეტის კაპიტელი, სამხრეთ იტალია, აპულიას რეგიონი.

ტაბულა №22 ა) თრიალეთის ახალქალაქი (დაშბაში), მთავარანგელოზის რელიეფი; ბ) იშხანი, დასავლეთი ფასადი, სამკუთხა ნიშის ტრომპში გამოსახული ანგელოზი.

ტაბულა №23 ა) ესპანეთი, ზამორას პროვინციის წმინდა პეტრეს ტადრი (San Pedro de la Nave); ბ) სანტა მარია დე კუინტანილა დე ლას ვინიას (Quintanilla de las Viñas (Burgos); გ) დეტალი სამცხე-ჯავახეთის ისტორიული მუზეუმიდან.

ტაბულა №24 ა) ნიმრუდის, აშურ-ნასირ-პალ II სასახლის კარიბჭის გამოსახულება (IX ს. ძვ. წ. აღ.) ბ) რომის სანტა პუდენციას ტადრის აფსიდის კონქის 417 წლის მოზაიკური მხატვრობა; გ) რავენას სან აპოლინარე ინ კლასე (549 წ.); დ) რაბულას სახარება, ქრისტეს ამადლები კომპოზიცია (ფრაგმენტი) (586 წ.); ე) უბისა, წმ. გიორგის ტადრის საკურთხევლის მოხატულობის ფრაგმენტი (XIV ს.); ე) რელიეფური ფილა არტაანიდან (გ. გაგოშიძე); ზ) ტულუზის სან სერნინის ბაზილიკის კრიპტის კომპოზიცია (XI-XII ს.); თ) საფრანგეთი, შარტრის კათედრალის სამეფო პორტალი (1145-55 წწ.).

ტაბულა №25 ა) სირია, კალბ-ლოზეს ტაძარი (480 წ.); ბ) პორტუგალია, ბარსელოს მანენტეს ტაძარი; გ) სან სალვადორ დე არნოზოს მონასტრის ტაძარი (XIII ს.) დ) ესპანეთი, არაგონის სან მარტინის ტადრის ორნამენტული შემკულობა;

ტაბულა №26 ა) ოშკის კათედრალი; ბ) ნიკორწმინდა.

ტაბულა №27 ა) საბერძნეთი, ჰოსიოს ლუკას ტაძარი – X ს.; ბ) დაფნის ტაძარი – XI ს.

ტაბულა №28 სომხური სატაძრო არქიტექტურა: ა) მრენის ტაძარი; ბ) სანაჰინის მონასტერი; გ) მარმაშენის ტაძარი; დ) ტიგრან ონენცის ტაძარი; ე) ალთამარის კათედრალი-X ს.

ტაბულა №29 ა) წმ. გიორგის ტაძარი იურევ-პოლსკიდან (1230-1234 წწ.); ბ) ვლადიმირ-სუზდალი, წმ. გიორგის ტადრის საფასადო შემკულობა.

ტაბულა №30 ა) როჩესტერის კათედრალის ტიმპანის რელიეფური კომპოზიცია (1160 წ.).

ტაბულა №31 ა) ესპანეთი, სანტა მარია დე კუინტანილა დე ლას ვინიას ტაძარი; ბ) ფასადების ორნამენტული ფრიზული შემკულობა; გ) საკურთხეველი; დ) სანტა მარია დე კუინტანილა დე ლას ვინიას ტადრის ინტერიერის რელიეფური კომპოზიციები.

ტაბულა № 32 ა) ოპიზის საქტიტორო რელიეფი (IX ს.-ის I მესამედი); ბ) საფარის მიძინების ტაძართან შემონახული რელიეფის ფრაგმენტი და მშენებლის ფიგურა (აღ.ფას.); გ) ინგუშეთი, თხაბა-ერდას ქართული ტაძარი (X ს.); დ) მთიულეთი, ქოროლოს ტაძრის შემამკობელი რელიეფური ფრიზის ფრაგმენტი; ე) საფარის მიძინების ტაძრის დასავლეთით, ლავგარდანზე ანგელოზთა გამოსახულებები.

ტაბულა № 33 ოშკის ტაძრის ანგელოზთა რელიეფური გამოსახულებები

ტაბულა №1 კუმურდოს კათედრალი

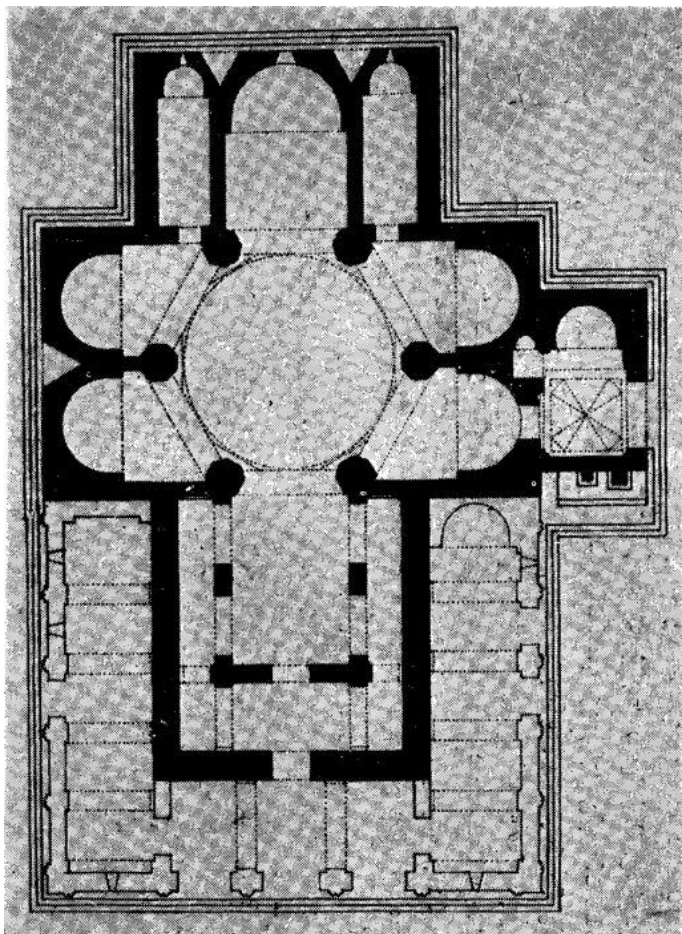
ა)

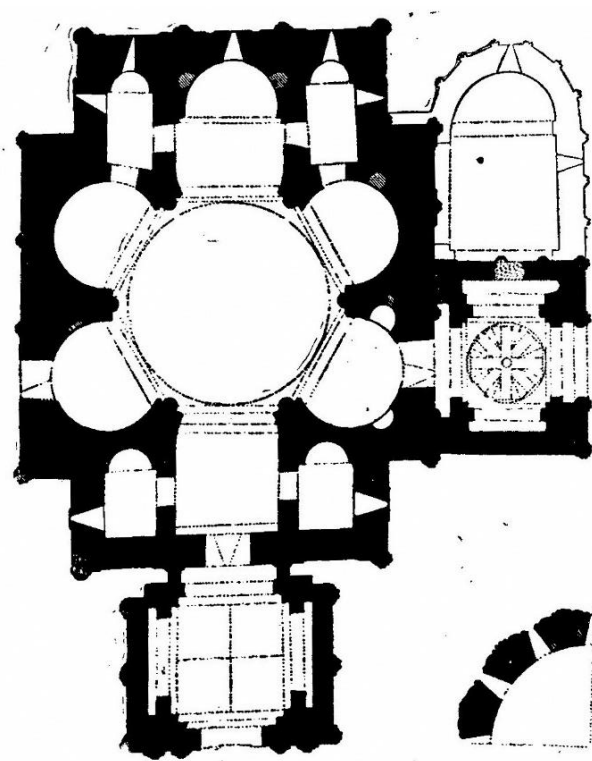
ბ)

ტაბულა №2

ა) კუმურდოს გეგმა

ბ) ნიკორწმინდას გეგმა

სურ. 104. ნიკორწმინდას ტაძარი. 1010—1014 წწ. გეგმა. ანაზომი 5. სევეროვსა.

ტაბულა № 3 ა) კუმურდო, (ექ. თაყაიშვილის საარქივო ფოტო მასალა (1902წ.))

ბ)

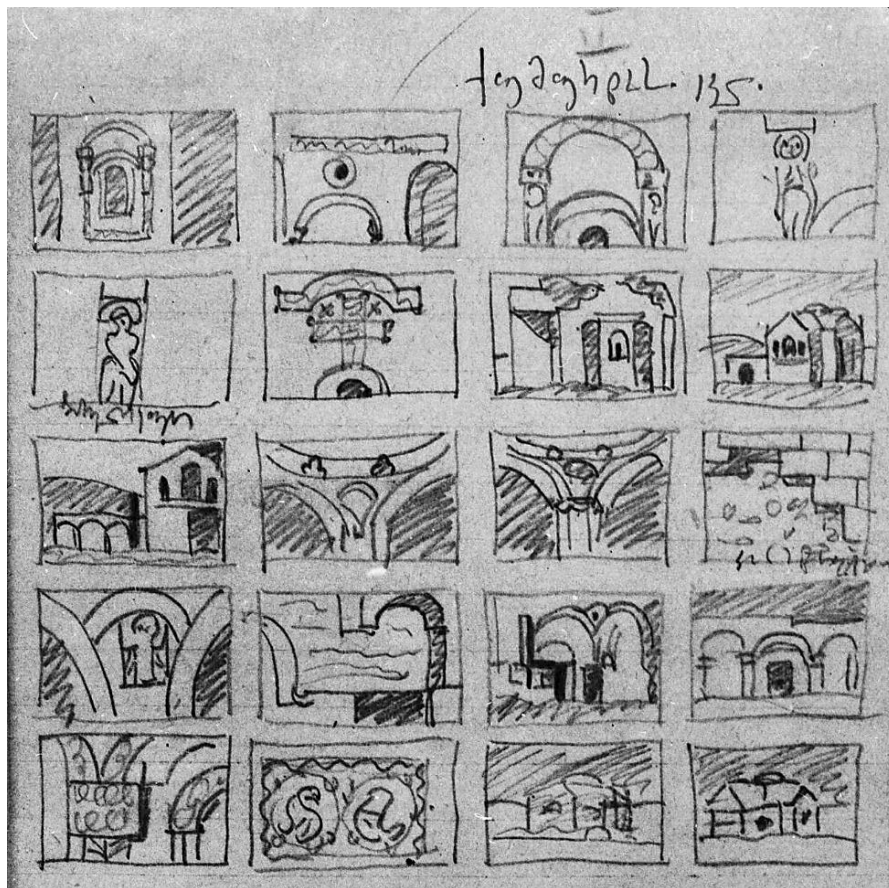
8)

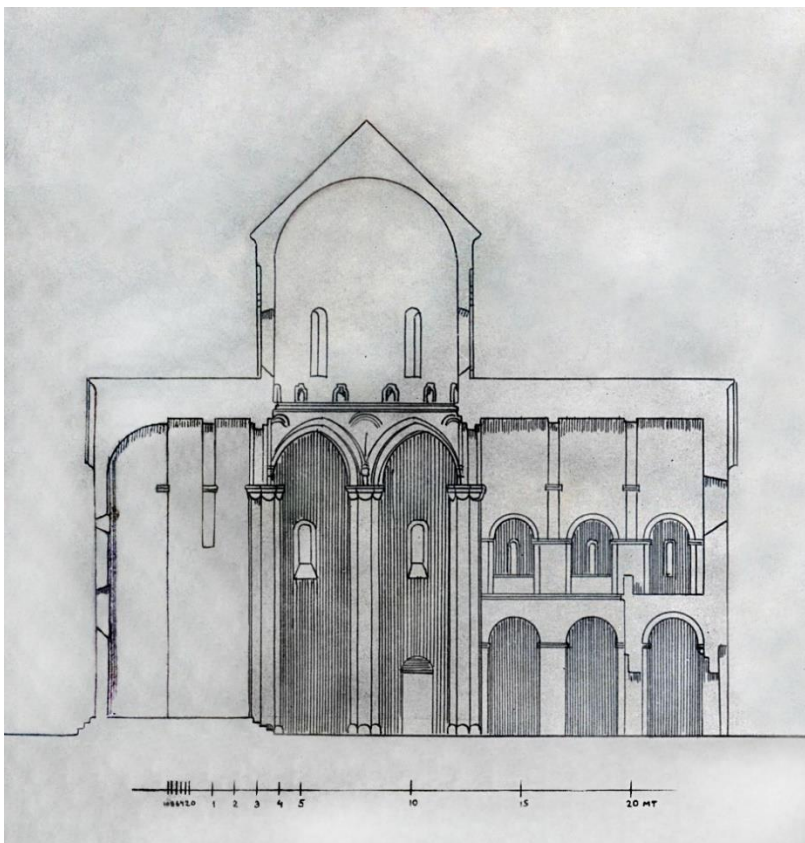
დ) გალაკტიონ ტაბიძე კუმურდოს სამხრეთ კარიბჭესთან (1955წ.)

ე) დავით კაკაბაძის კუმურდოს ტაძრის კადრირება ფილმისთვის „ქართული შუა საკუნეების სუროთმოდგერული ძეგლები“, 1931წ

ტაბულა №4 ნ. სვეეროვის მიერ შესრულებული კუმურდოს სარეკონსტრუქციო ნახაზები.

ტაბულა №5 ა) კუმურდოს აღმოსავლეთი ფასადი;

ბ) აღმოსავლეთი ფასადის ცენტრალური სარკმელი;

გ) ცენტრალური სარკმლის შემკულობის მარჯვენა კრონშტეინი;

დ) ცენტრალური სარკმლის შემკულობის მარცხენა კრონშტეინი;

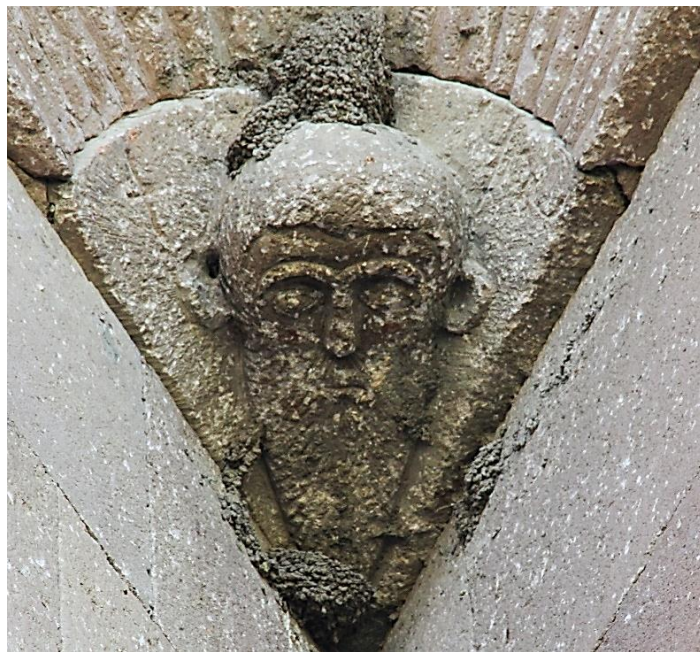
ე აღმოსავლეთი ფასადი, ნიშებში წარმოდგენილი ქვეყნისა და ზეცის პერსონიფიკაციული გამოსახულებები;

„ცა“

„ქვეყანა“

ვ) აღმოსავლეთი ფასადი, პასტოფორიუმების ქვედა სარკმლების შემკულობა;

ზ) აღმოსავლეთი ფასადი, პასტოფორიუმების ზედა სარკმლების შემკულობა.

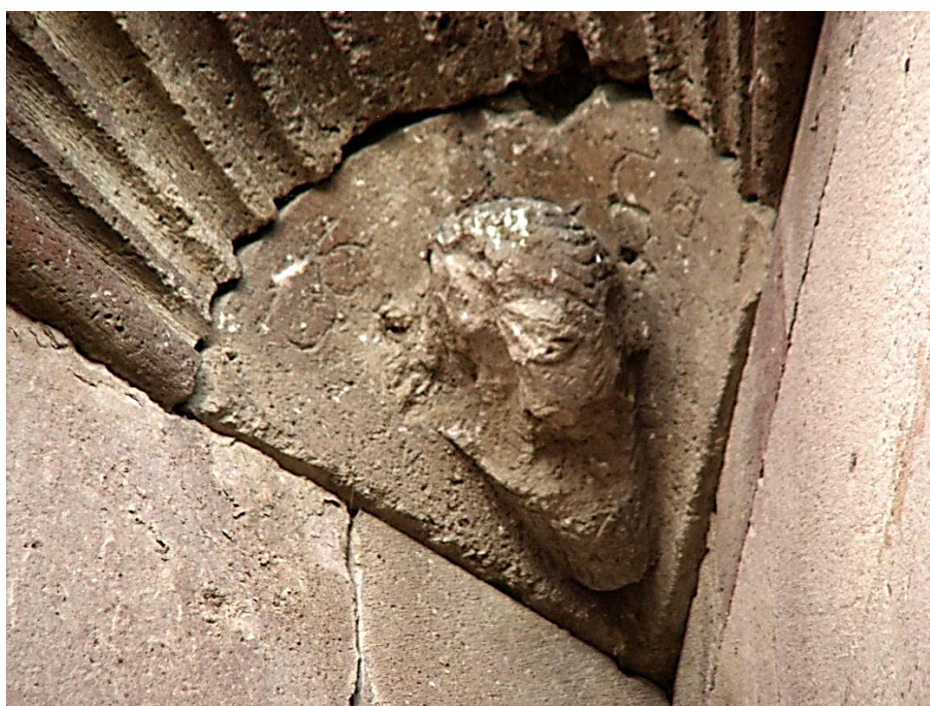

ტაბულა №6 ა) კუმურდოს ტაძრის სამხრეთი ფასადი;

ბ) სამხრეთი ფასადის ნიშაში წარმოდგენილი ადამის გამოსახულება;

გ) სამხრეთი ფასადი, კარნიზისა და სარკმლების თავსართების შემკულობა;

ტაბულა №7 ა) კუმურდოს ტაძრის სამხრეთ-დასავლეთი;

ბ) სამხრეთი კარიბჭე;

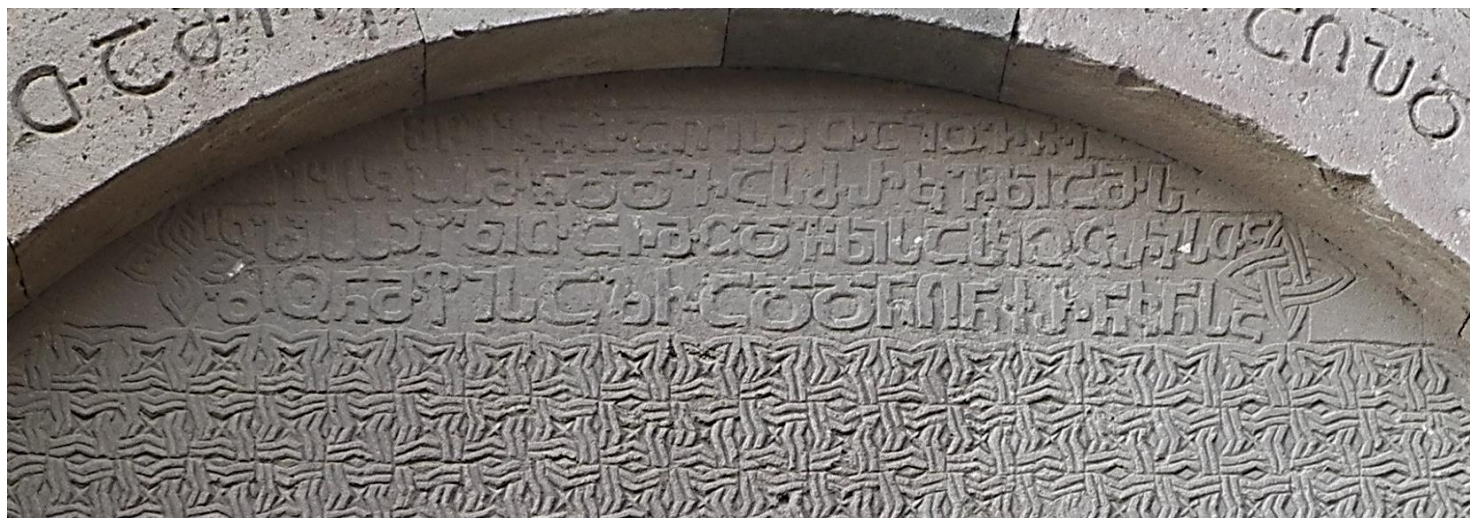
გ) კარიბჭის შიდა სივრცე;

დ) სამხრეთი კარიბჭის ტიმპანი, საქტიტორო წარწერები;

ე) ტიმპანში წარმოდგენილი წარწერის ფრაგმენტი ორნამენტული ნიშნებით;

ვ) კარიბჭის ტრომპებში ჩასმული მთავარანგელოზების რელიეფური გამოსახულებები;

ზ) კარიბჭეში დაწყობილი შემკული ფილები;

თ) მთავარანგელოზების რელიეფური ქანდაკებები.

ტაბულა №8 კუმურდოს ტაძარი, ხედი დასავლეთიდან

ბ) დასავლეთი შესასვლელი XVI საუკუნის „მეორედ მაშენებელთა“ წარწერით

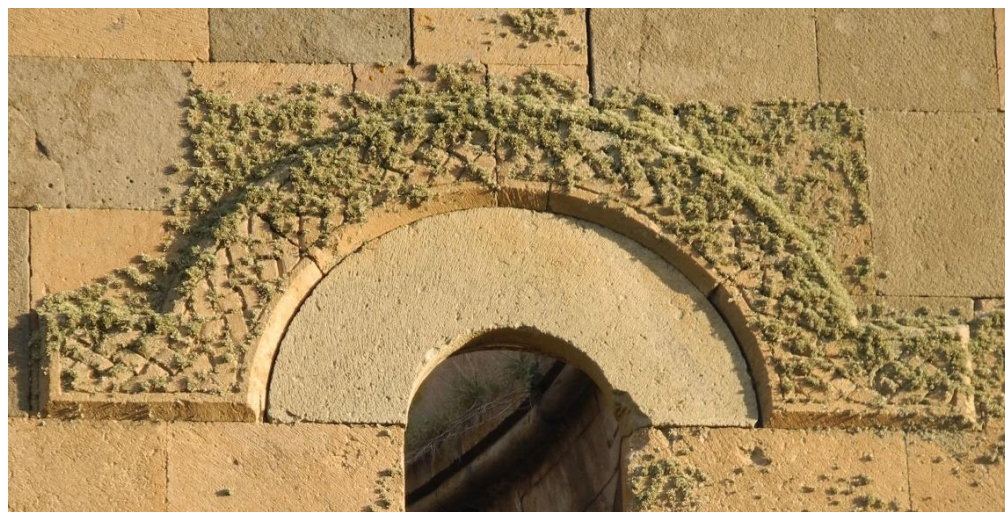
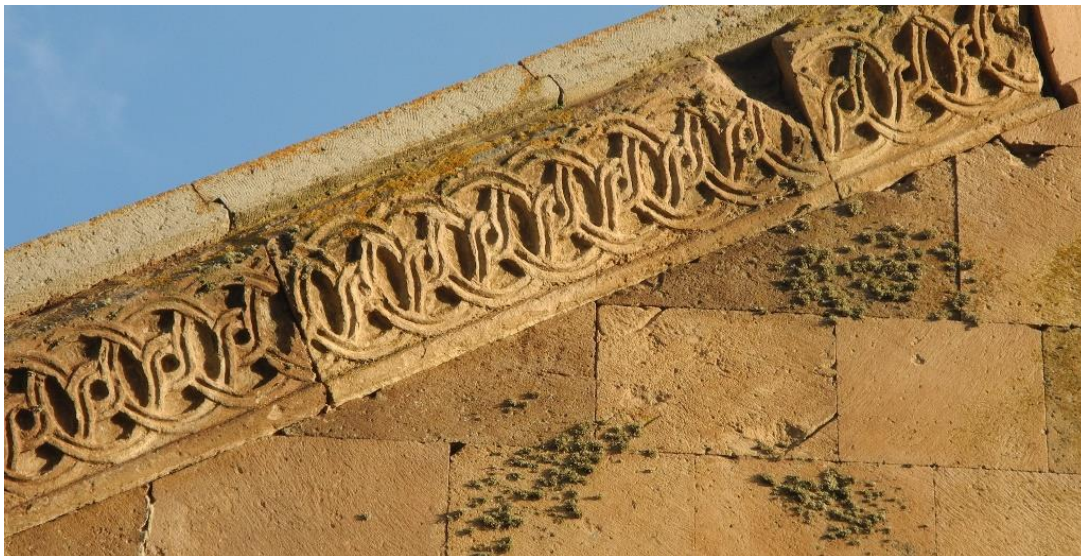
ტაბულა №9 ა) კუმურდოს ტაძრის ჩრდილოეთი ფასადი;

ბ) ჩრდილოეთი ფასადი, ევას გამოსახულება;

გ) ჩრდილოეთი ფასადი, კარნიზის ფრაგმენტი და სარკმლების თავსართები;

დ) ჩრდილო-აღმოსავლეთი;

ე) ლაგვარდანი, ჩრდილო-აღმოსავლეთი მონაკვეთი.

ტაბულა №10 ა) სამხრეთი სტოა

ბ) ჩრდილოეთი მინაშენი

გ) ჩრდილიოეთი, მინაშენის შემკულობის ორნამენტირებული ფრაგმენტები;

დ) სამხრეთით, კარიბჭეში მდებარე ჩამოვარდნილი ფრაგმენტი.

ტაბულა №11 ა) კუმურდოს ტაძრის შიდა სივრცე;

ბ) გუმბათქვეშა აფრა-ტრომბები;

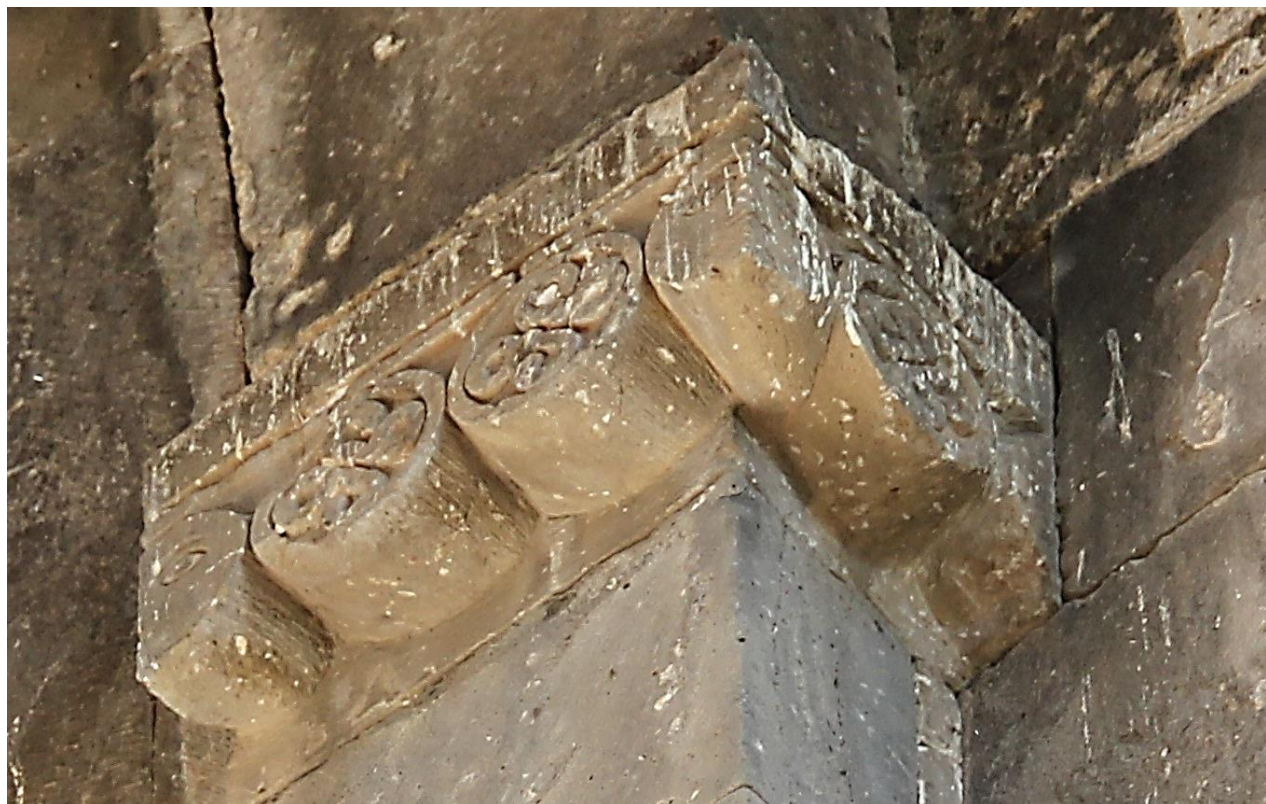
გ) საკურთხევლის კონქი;

დ) წახნაგოვანი ბურჯიდან ამოზრდილი მინიატურული სვეტი;

ე საკურთხეველის აფსიდის თაღის კონსოლები;

ვ) საკუროსხეველში კონსოლებზე გამოსახული რელიეფური ფიგურები.

ტაბულა №12 ქტიტორთა რელიეფური ქანდაკებები. (გურანდუხტი და ლეონ აფხაზთა მეფე)

ტაბულა №13 ინტერიერი, შემკული ნიშები

ტაბულა №14 კუმურდოს კედლის მხატვრობის ნაშთები:

ა) საკურთხეველი, „დიდების“ კომპოზიციის ფრაგმენტი;

ბ) მენელსაცხებლე დედები?
(ჩრდ.-აღმ.აფსიდა);

გ) დატირების კომპოზიციის ფრაგმენტი (ჩრდ.-ღმ.აფსიდა);

დ) მიძინების (რელიეფურ-ფერწერული) კომპოზიციის ნაშთი (სამხრეთ-აღმოსავლეთი აფსიდა)

ე) სამხრეთ-აღმ. აფსიდის კედელზე გამოსახული ჯვარი; ვ) დასავლეთით, მინაშენის კედელში ჩასმული ანგელოზის რელიეფი

ტაბულა №15 პასტოფორიუმი.

ტაბულა №16 გოგოუბა (Е.Такайшвили, Материалы по археологии Кавказа, Выпуск XII, Москва, 1909)

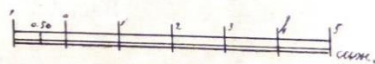
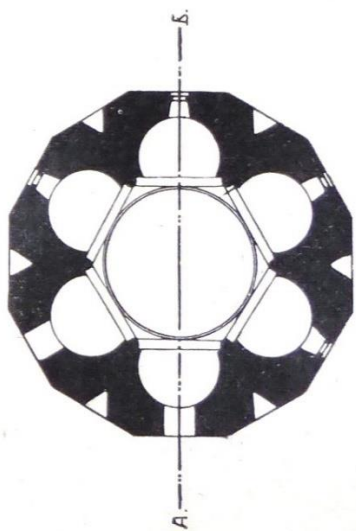

Рис. 47.

ტაბულა №17 ყარსი, ისტორიული ანისის სომხური არქიტექტურა:

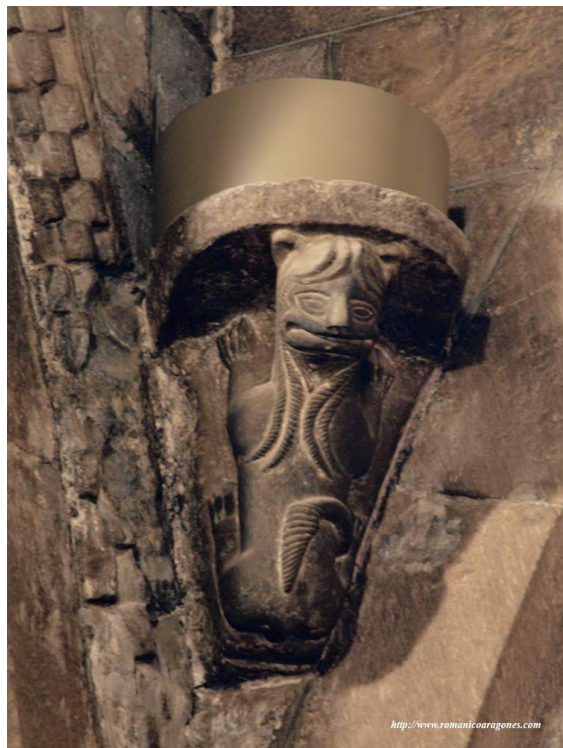
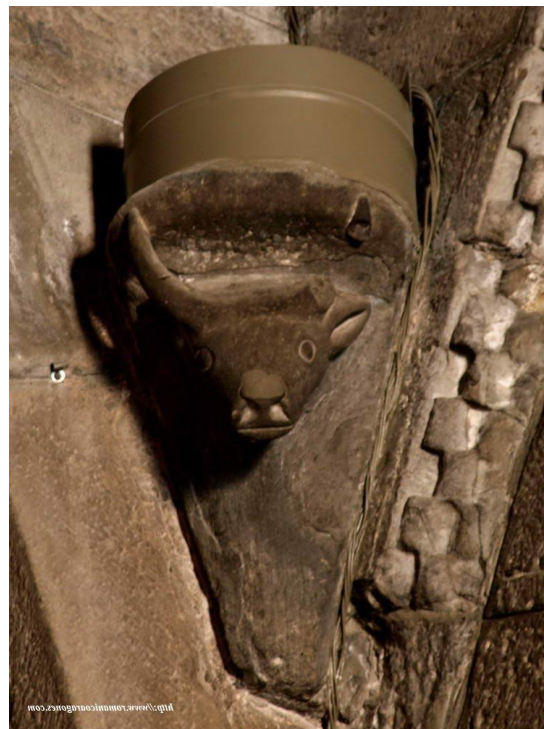
ა) თორმეტი მოციქულის კათედრალი, ინტერიერი, ტრომპების რელიეფები;

ბ) Kümbet Kilise

ტაბულა №18 ესპანეთი, არაგონი, (Jaca) წმინდა პეტრე მოციქულის კათედრალი (XI-XII სს.)

ტაბულა №19 საფრანგეთი, The Sainte-Foy abbey-church in Conques

ტაბულა №20 ა) დოლისყანას ტაძარი;

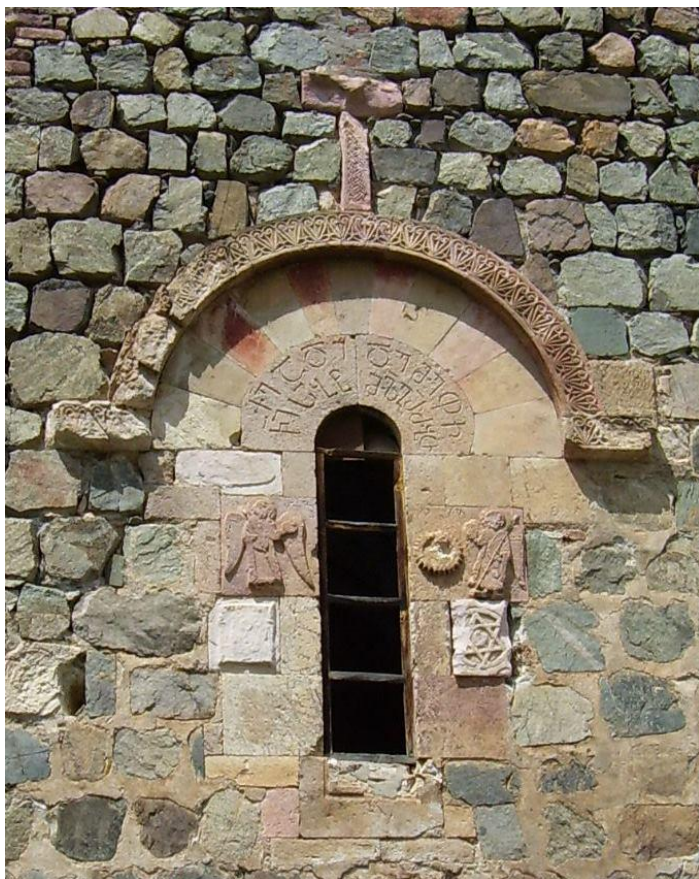
ბ) კარის შემკულობა

გ) კარის შემკულობის დეტალი

დ) სამხრეთი ფასადის შემკულობა;

ე) დასავლეთი ფასადის სარკმლის თავსართი.

ტაბულა № 21 ა) ბავრატის ტაძრის ჰორელიეფური გამოსახულებები;

ბ) დიდი ბრიტანეთი, კემბრიჯშირის ილის კათედრალი (Ely Cathedral);

გ) საფრანგეთი, ალზასის რეგიონი, წმინდა იოანეს ტაძრი (XII ს.);

დ) საფრანგეთი, ალზასი, წმინდა ჯერის სახელობის ტაძრის ინტერიერი (XII ს.);

ე) მეტროპოლიტენ მუზეუმი, XII-XIII ს-ის სვეტის კაპიტელი, სამხრეთ იტალია, აპულია.

ტაბულა №22 ა) თრიალეთის ახალქალაქი (დაშბაში), მთავარანგელოზის რელიეფი;

ბ) იშხანი, დასავლეთი ფასადი, სამკუთხა ნიშის ტრომპში გამოსახული ანგელოზი.

ტაბულა №23 ა) ესპანეთი, ზამორას პროვინციის წმინდა პეტრეს ტაძრი (San Pedro de la Nave);

ბ) სანტა მარია დე კუინტანილა დე ლას ვიñas (Quintanilla de las Viñas (Burgos);

გ) დეტალი სამცხე-ჯავახეთის ისტორიული მუზეუმიდან.

ტაბულა №24

- ა) ნიმრუდის, აშურ-ნასირ-პალ II სასახლის
 კარიბჭის გამოსახულება (IX ს.ძვ.წ.აღ.)   ბ) რომის სანტა პუდენციას ტაძრის აფსიდის
 კონქის 417 წლის მოზაიკური მხატვრობა

გ) რავენას სან აპოლინარე იხ კლასე (549წ.);

დ) რაბულას სახარება, ქრისტეს ამაღლების კომპოზიცია (ფრაგმენტი) (586წ.)

ე) უბისა, წმ. გიორგის ტაძრის საკურთხევლის მოხატულობის ფრაგმენტი (XIVს.)

ვ) რელიეფური ფილა არტაანიდან (გ.გაგოშიძე);

ზ) ტულუზის სან სერნინის ბაზილიკის კრიპტის კომპოზიცია (XI-XII სს.);

თ) საფრანგეთი, შარტრის კათედრალის სამეფო პორტალი (1145-55 წწ.).

ტაბულა №25

ა) სირია, კალბ-ლოზეს ტაძარი (480წ.);

ბ) პორტუგალია, ბარსელოს მანენტეს ტაძარი;

გ) სან სალვადორ დე არნოზოს მონასტრის ტაძარი (XIII ს.)

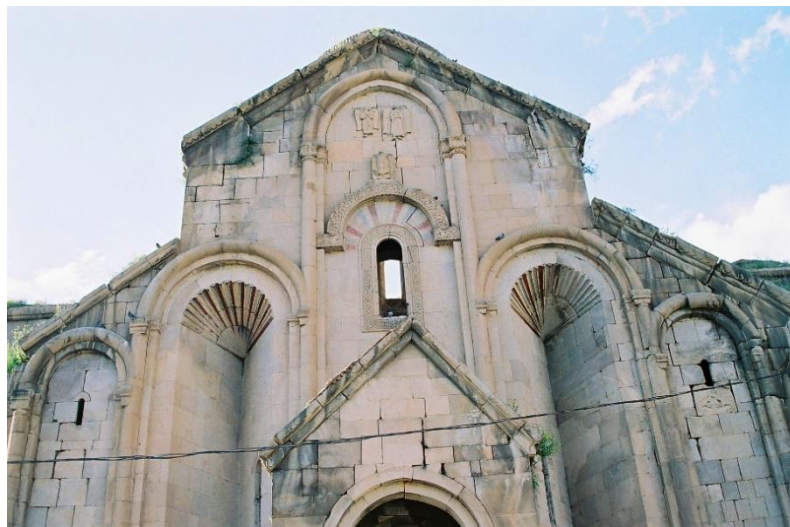
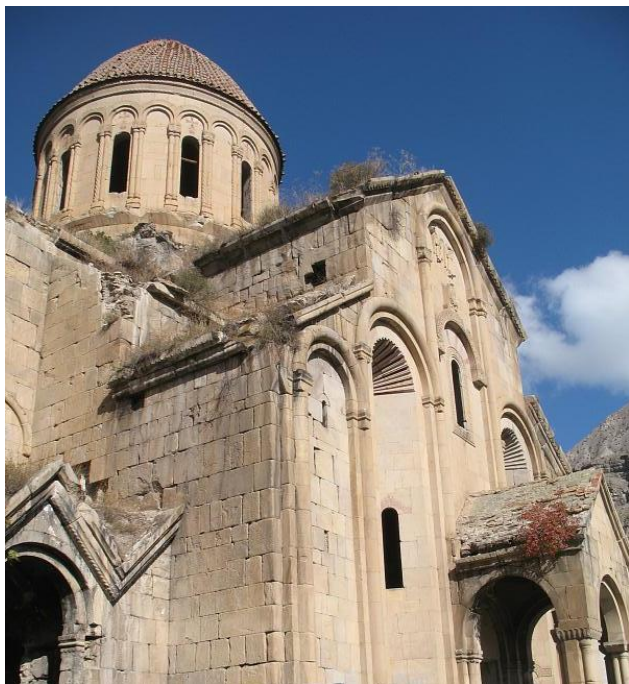
დ) ესპანეთი, არაგონის სან მარტინის ტაძრის ორნამენტული შემკულობა;

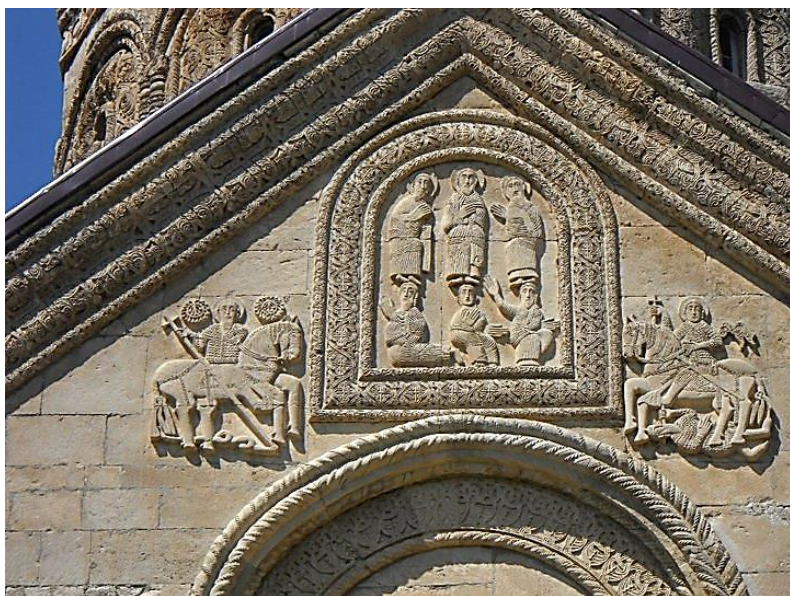
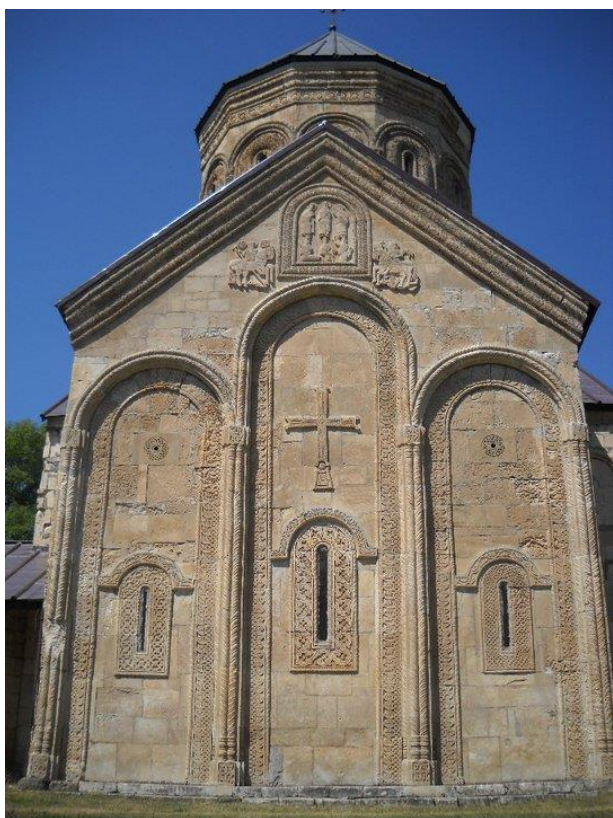

ტაბულა №26

ა) ოშკის კათედრალი;

ბ) ნიკორწმინდა.

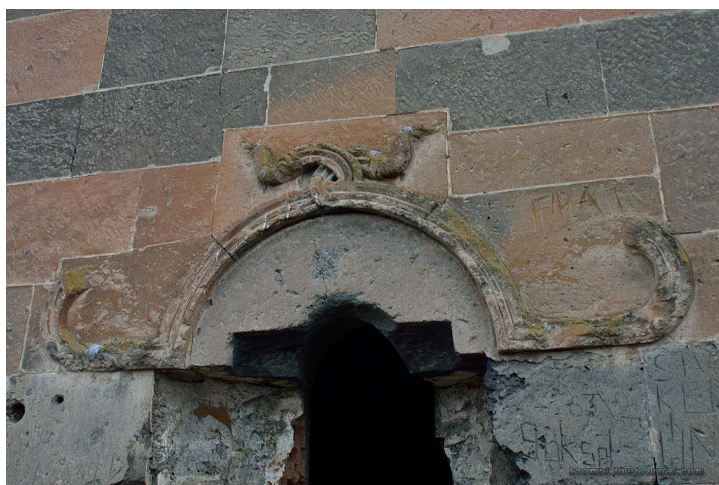
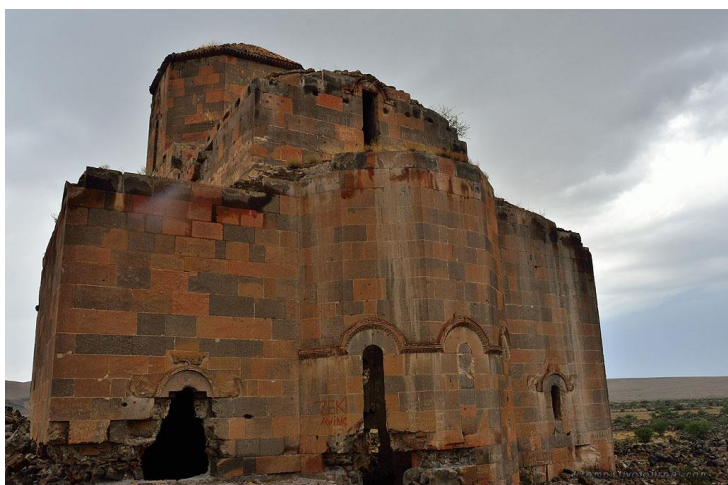

ტაბულა №27 ა) საბერძნეთი, ჰოსიოს ლუკას ტაძარი – Xს   ბ) დაფნის ტაძარი –XIIს.

ტაბულა № 28 სომხური სატაძრო არქიტექტურა:

ა) მრენის ტაძარი

ბ) სანაჰინის მონასტერი;

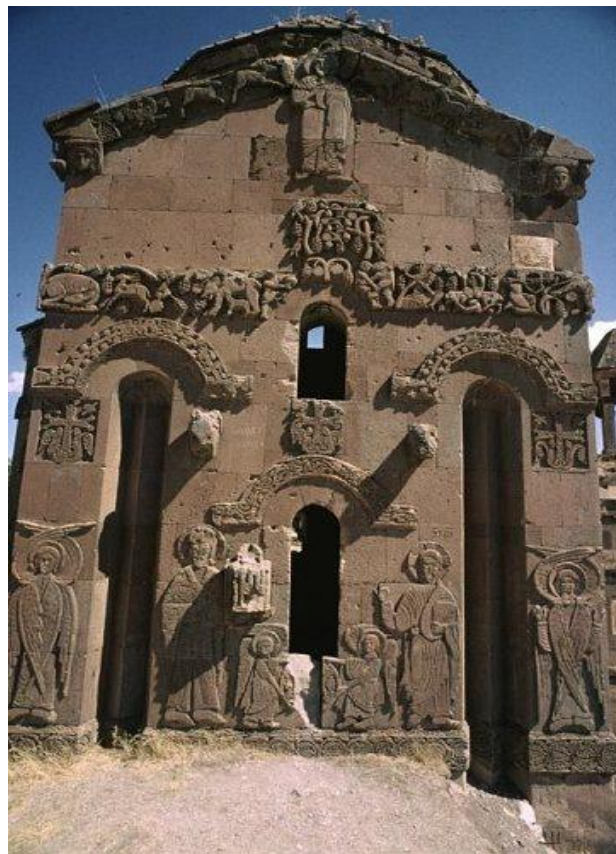
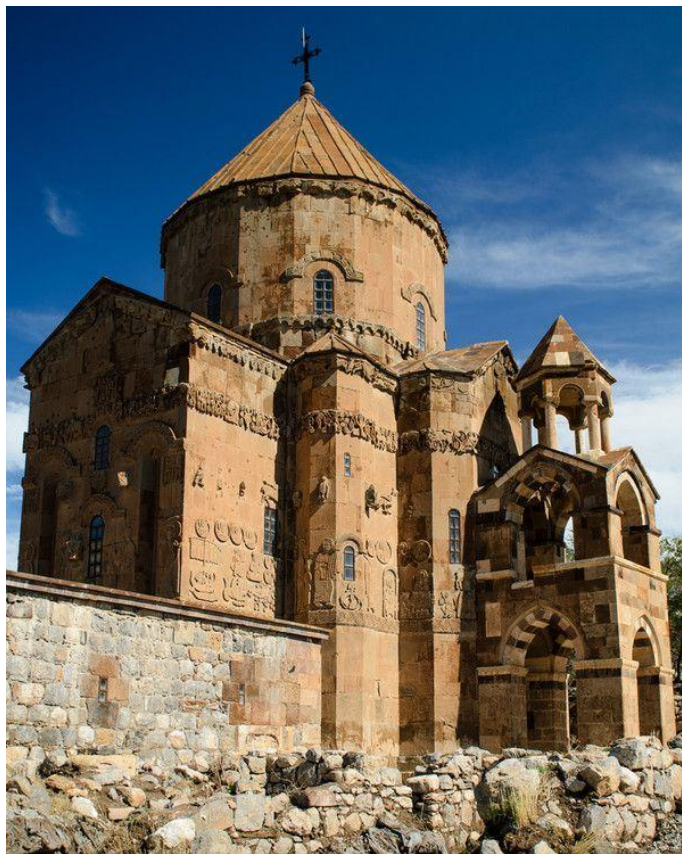
გ) მარმაშენის ტაძარი;

დ) ტიგრან ონენცის ტაძარი

ე აღთამარის კათედრალი-Xს.

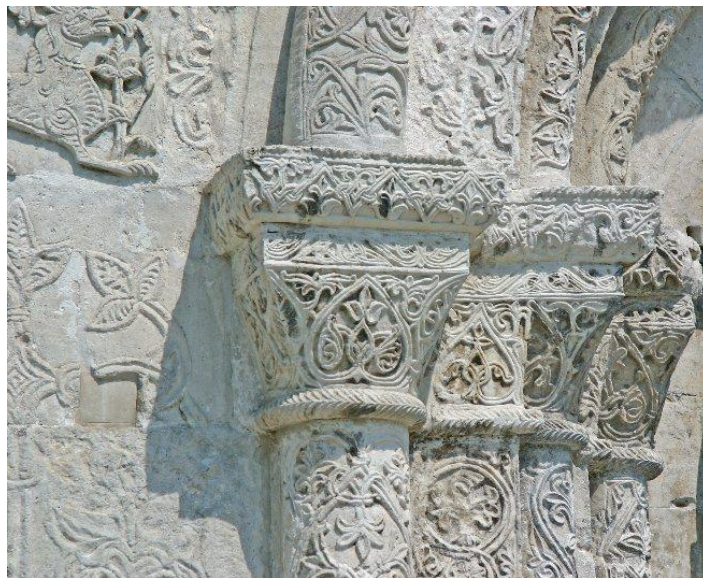

ტაბულა №29 ა) წმ. გიორგის ტაძარი იურევ-პოლსკიდან (1230-1234წწ.);

ბ) ვლადიმირ-სუზდალი, წმ. გიორგის ტაძრის საფასადო შეკეთება.

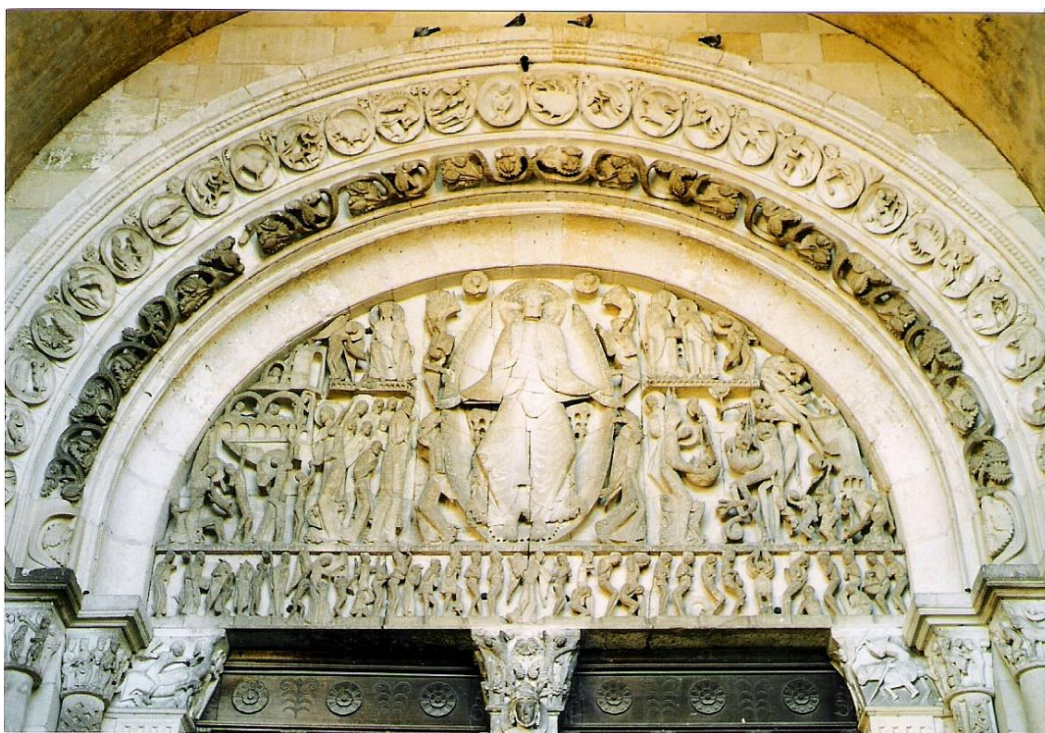

ტაბულა №30

ა) როჩესტერის კათედრალის ტიმპანის რელიეფური კომპოზიცია (1160წ.).

ბ)

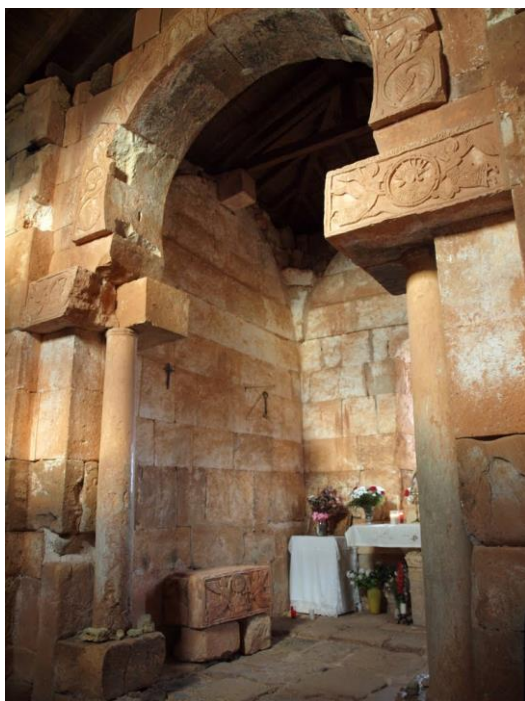

ტაბულა №31

ა) ესპანეთი, სანტა მარია დე კუინტანილა დე ლას ვინიას ტაძარი;

ბ)

გ)

დ) ესპანეთი, სანტა მარია დე კუინტანილა დე ლას ვინიას ტაძარი;

მ)

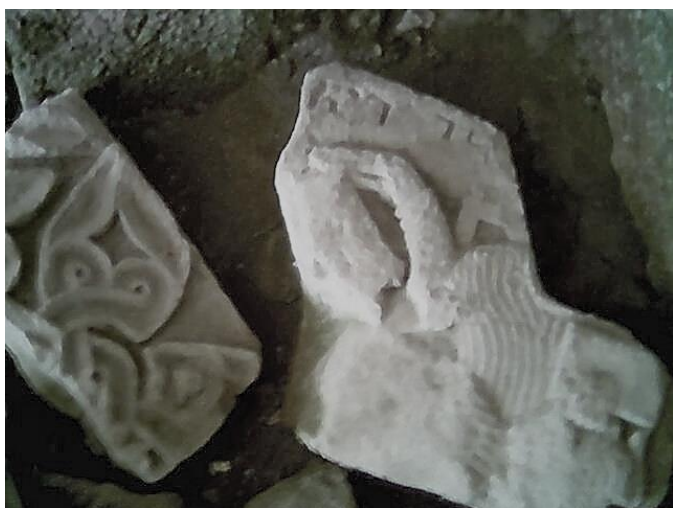

მ)

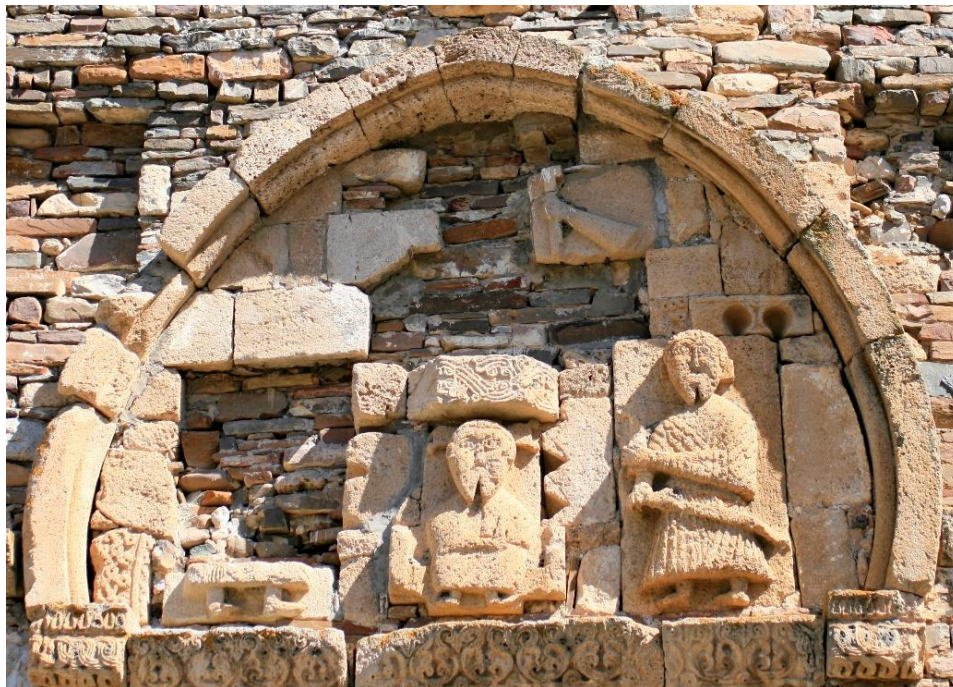
ტაბულა № 32 ა) ოპიზის საქტიტორო რელიეფი (IX ს.-ის I მესამედი)

ბ) საფარის მიძინების ტაძართან შემონახული რელიეფის ფრაგმენტი და მშენებლის ფიგურა (აღ.ფას.);

გ) ინგუშეთი, თხაბა-ერდას ქართული ტაძარი (Xს.);

დ) მთიულეთი, ქორძლოს ტაძრის შემამკობელი რელიეფური ფრიზის ფრაგმენტი;

ე) საფარის მიძინების ტაძრის დასავლეთით, ლავგარდანზე ანგელოზთა გამოსახულებები.

ტაბულა №33 ოშკის ტაძრის ანგელოზთა რელიეფური გამოსახულებები

